Політологія

УДК 327(510+73+4-67):32+339

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15539092>**Геополітичне суперництво КНР, США та Європейського союзу за вплив у країнах Азії та Африки****Гринчишин Оксана Мирославівна,**

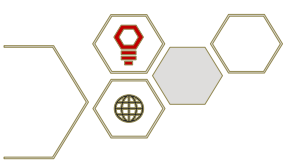
кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри суспільних дисциплін,
гуманітарний факультет, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,
м. Хмельницький, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-2558-9574>

Семенчук Сергій Олександрович,

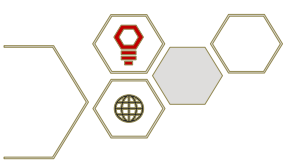
кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри суспільних дисциплін,
гуманітарний факультет, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,
м. Хмельницький, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-4745-7468>

Прийнято: 13.05.2025 | Опубліковано: 28.05.2025

Анотація. Сучасний геополітичний ландшафт Азії та Африки характеризується щораз вищою конкуренцією між Китаєм, США та Європейським Союзом, що зумовлено прагненням цих акторів зміцнити свій політичний, економічний та культурний вплив у стратегічно важливих регіонах. Посилення глобальної багатополарності, зміна розстановки сил на світовій арені, наслідки пандемії COVID-19 та посилення конкуренції за ресурси та ринки зумовлюють актуальність дослідження порівняльного аналізу підходів і стратегій цих ключових геополітичних гравців. **Мета.** Метою дослідження є всебічний аналіз сучасних стратегій КНР, США та Європейського Союзу щодо

впливу на країни Азії та Африки, з виявленням основних інструментів і механізмів реалізації цього впливу, оцінюванням їх ефективності та наслідків для політичної стабільності, економічного розвитку та безпеки країн-об'єктів, а також визначенням ключових викликів і ризиків у контексті геополітичної конкуренції. **Методи.** У дослідженні використано комплексний підхід, що поєднує методи порівняльного аналізу, структурно-функціональний метод для вивчення інструментів і механізмів реалізації впливу, контент-аналіз наукових і аналітичних джерел, а також елементи системного підходу для інтеграції результатів аналізу. **Результати.** Дослідження показало, що кожен із глобальних акторів формує власну стратегію, орієнтовану на специфічні пріоритети: Китай акцентує на економічних та інфраструктурних проєктах, США – на просуванні демократичних інститутів і безпеці, ЄС – на сталому розвитку та правах людини. Основними інструментами реалізації впливу є інвестиції, кредити, гранти, військове співробітництво, культурна та освітня дипломатія. Порівняльний аналіз ефективності підходів виявив як переваги, так і ризики кожної стратегії, серед яких – боргова залежність від КНР, конфліктність і надмірна орієнтація на власні інтереси США, а також обмеженість впливу ЄС через бюрократичні бар'єри. Визначено ключові виклики для країн-реципієнтів: загроза політичної нестабільності, економічна залежність, мілітаризація та вплив зовнішніх моделей управління на локальні системи. **Висновки.** У дослідженні підкреслено необхідність комплексного та зваженого підходу для країн Азії та Африки у взаємодії з глобальними акторами для мінімізації ризиків і використання переваг від зовнішньої допомоги та співпраці. Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленим аналізом взаємодії регіональних і глобальних гравців, дослідженням впливу локальних політичних, економічних і культурних чинників на сприйняття та ефективність стратегій, а також із розробленням сценаріїв для сталого розвитку та зміцнення політичної стабільності в умовах багатополярності.

Ключові слова: геополітика, інструменти впливу, політична стабільність, економічний розвиток, геополітична конкуренція.

Geopolitical Rivalry Between China, the US, and the European Union for Influence in Asia and Africa

Oksana Hrynychshyn,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social Sciences, Humanitarian Faculty, Khmelnytskyi

Humanitarian-Pedagogical Academy, Khmelnytskyi, Ukraine,

<https://orcid.org/0000-0002-2558-9574>

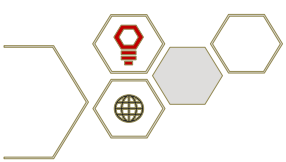
Serhii Semenchuk,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social Sciences, Humanitarian Faculty, Khmelnytskyi

Humanitarian-Pedagogical Academy, Khmelnytskyi, Ukraine,

<https://orcid.org/0000-0002-4745-7468>

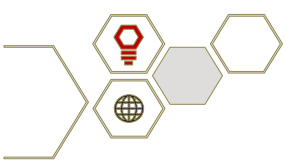
Abstract. The contemporary geopolitical landscape of Asia and Africa is characterized by increasingly fierce competition between China, the United States, and the European Union, driven by these actors' desire to strengthen their political, economic, and cultural influence in strategically important regions. The intensification of global multipolarity, the shift in the balance of power on the world stage, the consequences of the COVID-19 pandemic, and the intensification of competition for resources and markets make it relevant to conduct a comparative analysis of the approaches and strategies of these key geopolitical players. **Objective.** The objective of this study is to conduct a comprehensive analysis of the current strategies of the PRC, the United States, and the European Union on countries in Asia and Africa, identifying the main instruments and mechanisms for exerting this influence, assessing

their effectiveness and consequences for the political stability, economic development, and security of the target countries, and identifying key challenges and risks in the context of geopolitical competition. **Methods.** The study uses a comprehensive approach that combines comparative analysis, a structural-functional method for studying instruments and mechanisms of influence, content analysis of scientific and analytical sources, and elements of a systematic approach to integrate the results of the analysis. **Results.** The study showed that each of the global actors is forming its own strategy focused on specific priorities: China focuses on economic and infrastructure projects, the US on promoting democratic institutions and security, and the EU on sustainable development and human rights. The main instruments of influence are investments, loans, grants, military cooperation, cultural and educational diplomacy. A comparative analysis of the effectiveness of these approaches has revealed both the advantages and risks of each strategy, including debt dependence on China, conflict and excessive focus on its own interests in the case of the US, and limited influence of the EU due to bureaucratic barriers. Key challenges for recipient countries have been identified: the threat of political instability, economic dependence, militarisation and the influence of external governance models on local systems. **Conclusions.** The study emphasizes the need for a comprehensive and balanced approach for Asian and African countries in their interaction with global actors to minimize risks and reap the benefits of external assistance and cooperation. Prospects for further research include an in-depth analysis of the interaction between regional and global players, a study of the impact of local political, economic, and cultural factors on the perception and effectiveness of strategies, and the development of scenarios for sustainable development and political stability in a multipolar world.

Keywords: geopolitics, instruments of influence, political stability, economic development, geopolitical competition.

Постановка проблеми. Сучасна міжнародна політика характеризується загостренням геополітичної конкуренції між провідними акторами світової

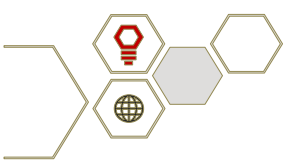

арени, зокрема КНР, США та Європейським союзом. В умовах глобалізації та посилення взаємозалежності між країнами Азії та Африки ці регіони стають ключовими майданчиками для реалізації стратегічних інтересів і проєкцій впливу великих держав. КНР активно розширює свою присутність через ініціативу «Один пояс, один шлях», інвестиції у стратегічну інфраструктуру, фінансові механізми та дипломатію. США прагнуть зберегти і посилити свої позиції через воєнні альянси, політичну підтримку демократії та інвестиції в безпекові й економічні проєкти. Європейський союз своєю чергою просуває концепцію «зеленої» економіки, сталого розвитку та прав людини, використовуючи торговельні угоди, гранти й партнерські програми.

Однак у цій багатогранній конкуренції проявляються не лише можливості, а й серйозні проблеми. Відсутність узгодженості інтересів, боротьба за ресурси та стратегічні ринки, політичні маніпуляції, а також виклики для суверенітету держав Азії та Африки створюють напружене середовище, що ускладнює формування збалансованої системи міжнародних відносин. Крім того, суперництво цих центрів сили породжує ризики конфліктів, дестабілізації окремих країн і регіонів, а також загрозу економічної залежності та неоколоніалізму.

Таким чином, постає необхідність комплексного дослідження сучасних форм і механізмів геополітичного суперництва між КНР, США та Європейським союзом за вплив у країнах Азії та Африки, визначення його основних тенденцій, а також аналізу наслідків для політичної стабільності, економічного розвитку та безпеки цих регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел свідчить про значну увагу дослідників щодо теми геополітичного суперництва між провідними глобальними акторами, зокрема КНР, США та ЄС, у регіонах Азії та Африки. У науковій літературі вже розкрито низку важливих аспектів цієї проблематики. Зокрема, окреслено роль Центральної Азії як ключового геостратегічного вузла в сучасній глобальній конкуренції. А. Ю. Парфіненко [1]

акцентує на тому, що регіон Центральної Азії перетворюється на арену протиборства між КНР та США, що проявляється в реалізації масштабних інфраструктурних проєктів, зокрема китайської ініціативи «Один пояс, один шлях», і військово-дипломатичних стратегій США. Однак залишаються не досить розкритими питання щодо того, як саме ця конкуренція впливає на політичну стабільність і економічний розвиток країн регіону.

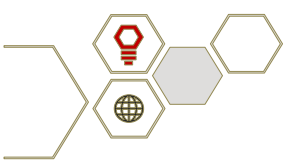
Ф. Толіпов (F. Tolipov) [2] досліджує новітні тенденції геополітики Центральної Азії, наголошуючи, що, попри спроби регіональних держав маневрувати між глобальними центрами сили, ключовим фактором залишається прагматичне домінування Китаю через економічний вплив. Проте аналіз не містить досить глибокої оцінки впливу такої стратегії на соціальні та екологічні аспекти розвитку країн-реципієнтів.

У дослідженнях південно-східноазійського регіону Л. О. Чернишової [3] акцент зроблено на протистоянні США та Китаю в межах АСЕАН, де демонструється щораз вища конкуренція через торговельні угоди, інвестиції та політичний вплив. Разом із тим відсутня достатня увага до аналізу впливу ЄС як потенційного стабілізатора регіональних процесів.

І. А. Дужа [4] висвітлює еволюцію політики США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, відзначаючи посилення безпекового та економічного складників, однак не подає комплексної оцінки ризиків для країн – об'єктів цього впливу, особливо в умовах багатополлярної конкуренції.

Місце Південної Азії в глобальних процесах досліджують О. Мамчур та І. Ванда [5], приділяючи увагу геоекономічним і геополітичним чинникам, але залишають поза увагою політичні та безпекові ризики регіональної нестабільності в контексті конкуренції провідних держав.

М. Р. Ачар'я та ін. (M. R. Acharya et al.) [6] аналізують перспективи «Один пояс, один шлях» у контексті глобалізації та наслідків для країн Південної Азії. Автори відзначають як позитивні ефекти інфраструктурної інтеграції, так і

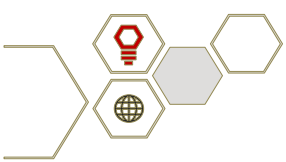
ризика надмірної економічної залежності від КНР, однак уникають системного аналізу політичних та соціальних наслідків.

Огляд праць А. Л. Отон [7] дозволяє зрозуміти дипломатичні наслідки торговельної війни США та Китаю, але залишає поза увагою вплив цього протистояння на країни Африки та Азії, що стають об'єктами маневрувань.

Е. Контег-Морган (E. Conteh-Morgan) [8] акцентує на стратегічному суперництві США та Китаю в Африці, підкреслюючи, що обидві держави прагнуть закріпити свій вплив через інвестиції та військову присутність. Однак у науковій літературі досі бракує детального аналізу того, як африканські країни намагаються балансувати між цими двома центрами сили та які наслідки це має для їх політичної стабільності та економічної незалежності.

Таким чином, попри значну кількість праць, присвячених окремим аспектам геополітичної конкуренції в регіонах Азії та Африки, науковий масив поки що не пропонує цілісного аналізу порівняльної ефективності стратегій КНР, США та ЄС. Залишається недостатньо дослідженою взаємодія економічних, політичних та безпекових аспектів впливу на країни-реципієнти, а також ризики довгострокової нестабільності та залежності, які вони створюють. Саме такі питання потребують подальшого розкриття в межах цього дослідження.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявність значного обсягу досліджень, присвячених аналізу геополітичного суперництва КНР, США та ЄС у регіонах Азії та Африки, низка важливих аспектів цієї проблеми залишається не досить або зовсім не дослідженою. По-перше, більшість робіт сфокусовано на окремих регіонах або аспектах (наприклад, Центральна Азія, Південно-Східна Азія чи Африка), не пропонуючи системного, порівняльного аналізу ефективності стратегій ключових глобальних гравців. Це ускладнює розуміння цілісної картини сучасного геополітичного суперництва.

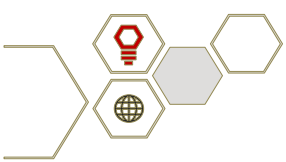
По-друге, існує нестача досліджень, що інтегрують економічний, політичний та безпековий аспекти впливу держав на країни-реципієнти, а також оцінюють довгострокові наслідки такої конкуренції для політичної стабільності, економічної незалежності та соціальної стійкості цих країн. Особливо замало уваги приділено тому, як держави – об’єкти впливу самостійно маневрують у цій конкуренції та які інструменти вони використовують для збереження власного суверенітету та розвитку.

Заповнення цих прогалин дозволить підвищити наукову обґрунтованість оцінювання сучасного геополітичного суперництва в країнах Азії та Африки. У межах цього дослідження планується здійснити комплексний аналіз, який інтегрує економічні, політичні та безпекові аспекти впливу КНР, США та ЄС, виявити особливості їх стратегій та оцінити здатність країн-реципієнтів формувати власні інструменти протидії або адаптації до зовнішнього впливу. Таким чином, дослідження має на меті заповнити наявні наукові прогалини, що дозволить отримати більш повну картину сучасного геополітичного суперництва.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є аналіз сучасних форм і механізмів геополітичного суперництва між КНР, США та Європейським союзом за вплив у країнах Азії та Африки, виявлення його ключових тенденцій, а також оцінювання наслідків для політичної стабільності, економічного розвитку та безпеки цих регіонів.

Завдання дослідження:

- схарактеризувати сучасний стан та особливості геополітичних стратегій КНР, США та Європейського союзу в Азії та Африці;
- виявити основні інструменти та механізми реалізації впливу зазначених акторів у регіональному контексті;
- провести порівняльний аналіз ефективності та наслідків геополітичних підходів для країн-об’єктів впливу;

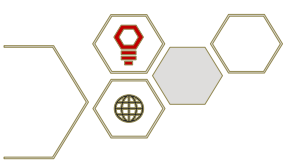

– визначити ключові виклики та ризики для політичної стабільності, економічного розвитку та безпеки країн Азії та Африки в контексті геополітичної конкуренції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний стан геополітичного суперництва КНР, США та Європейського Союзу в регіонах Азії та Африки демонструє значну багатовекторність, багатосаровість і динамічність. Кожен із цих акторів реалізує власні стратегічні підходи, які не лише відображають національні інтереси, але й віддзеркалюють трансформацію міжнародної політики в добу постглобалізації.

Китайська Народна Республіка, починаючи з другої декади ХХІ століття, реалізує масштабну стратегію розширення економічного та політичного впливу, найбільш репрезентовану через ініціативу «Один пояс, один шлях» (Belt and Road Initiative, BRI). Ця стратегія передбачає інвестиції в транспортну, енергетичну та цифрову інфраструктуру, надання пільгових кредитів, розвиток логістичних вузлів і морських портів. У таких країнах Азії, як Пакистан, Шрі-Ланка, Камбоджа та Лаос, Китай активно інвестує в будівництво портів, залізничних сполучень і електростанцій. В Африці КНР також демонструє активність, зокрема через будівництво важливих об'єктів інфраструктури в Кенії, Ефіопії, Анголі та Замбії, одночасно надаючи значні обсяги кредитного фінансування. Особливістю стратегії Китаю є поєднання економічної експансії з м'якою силою, зокрема через освітні програми, культурні обміни, розширення діяльності Інститутів Конфуція та медіапроекти [9].

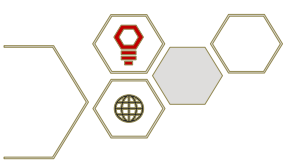
США своєю чергою спираються на стратегії, які поєднують економічний, безпековий та ідеологічний компоненти. Вашингтон зберігає значну військово-політичну присутність в Азії, підтримуючи союзницькі відносини з Японією, Південною Кореєю, Австралією та Філіппінами. Крім цього, США активно просувають ініціативи на кшталт Індо-Тихоокеанської стратегії (Indo-Pacific Strategy), що передбачає розвиток регіональних альянсів, інвестиції в інфраструктуру та кібербезпеку, а також підтримку демократії та верховенства

права. В Африці Сполучені Штати зосереджуються на програмах розвитку (наприклад, United States Agency for International Development, USAID), підтримці систем охорони здоров'я (President's Emergency Plan for AIDS Relief, PEPFAR), протидії тероризму (через United States Africa Command, AFRICOM), а також нових ініціативах, як-от «Prosper Africa», які орієнтовані на стимулювання торгівлі та інвестицій [10].

Європейський Союз, на відміну від КНР та США, позиціонує себе як «нормативна сила», котра акцентує увагу на демократичних цінностях, правах людини, екологічній та соціальній відповідальності. В Азії ЄС розвиває відносини через угоди про стратегічне партнерство, економічне співробітництво, а також ініціативи в рамках «Global Gateway», яка є альтернативою китайському BRI та передбачає інвестиції в сталу інфраструктуру, цифровізацію та енергетику. В Африці Європейський Союз активно реалізує програми у сфері розвитку (European Development Fund), підтримує ініціативи зі зміцнення верховенства права, прав жінок, охорони навколишнього середовища. Особливістю підходів ЄС є також акцент на багатосторонніх механізмах співпраці та використанні грантового фінансування замість кредитування [11].

Сучасний стан геополітичних стратегій цих трьох акторів характеризують і як конкурентний, і як взаємодоповнювальний. КНР демонструє переважно економічну експансію, що супроводжується політичними зобов'язаннями для країн-реципієнтів. США намагаються врівноважити вплив Китаю через зміцнення союзницьких альянсів, просування ідеологічних цінностей та гарантування безпеки. Європейський Союз обирає шлях «м'якої сили», інтегруючи гуманітарні та екологічні пріоритети у свої проекти та інвестиції. Разом із тим у багатьох країнах Азії та Африки спостерігається тенденція до «балансування» між впливом різних геополітичних гравців, що дозволяє їм отримувати вигоди від кожного із центрів сили, проте одночасно підвищує ризики політичної та економічної залежності [12].

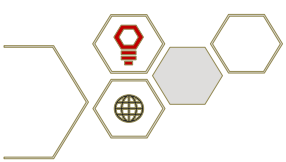
Таким чином, сучасний геополітичний ландшафт Азії та Африки характеризується активною конкуренцією між КНР, США та Європейським Союзом за вплив на політичні, економічні та культурні процеси. Кожен із цих геополітичних гравців формує власну стратегію, орієнтуючись на ключові пріоритети, інструменти та механізми впливу. Для більшої наочності та системного аналізу відмінностей у стратегічних підходах Китаю, США та ЄС до залучення країн Азії та Африки до своїх сфер впливу доцільно представити порівняльну таблицю 1, яка узагальнює основні риси цих стратегій.

Таблиця 1

Ключові аспекти геополітичних стратегій КНР, США та Європейського Союзу
в Азії та Африці

Аспект	КНР	США	ЄС
Основна стратегія	Ініціатива «Один пояс, один шлях» (BRI): інвестиції в інфраструктуру, логістику, енергетику	Індо-Тихоокеанська стратегія, Prosper Africa, підтримка демократії, безпеки й торгівлі	«Global Gateway»: сталий розвиток, інфраструктура, цифровізація, соціальні та екологічні проекти
Інструменти впливу	Пільгові кредити, будівництво портів, залізниць, енергетичних об'єктів, культурна дипломатія	Економічна допомога (USAID), військова підтримка (AFRICOM), торгівля, просування демократичних цінностей	Гранти та технічна допомога (EDF), екологічні ініціативи, угоди про партнерство, підтримка прав людини
Фокус на регіони	Азія (Південна, Південно-Східна), Африка (Східна, Центральна)	Азія (Східна, Південна, Південно-Східна), Африка (Сахель, Східна)	Азія (Південно-Східна), Африка (Субсахарська, Північна)
Особливості підходів	Економічна експансія, м'яка сила через освіту, ЗМІ, культуру, контроль стратегічної інфраструктури	Комбінація безпеки, економіки, ідеології; пріоритет демократичних режимів	«М'яка сила», сталий розвиток, верховенство права, права людини, екологія
Фінансування	Переважно кредити	Допомога, гранти, прямі інвестиції	Гранти, технічна допомога, частково інвестиції

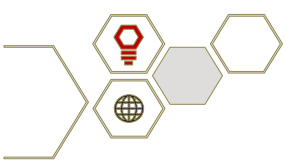
Джерело: власна розробка авторів

Проведення порівняльного аналізу ефективності та наслідків геополітичних підходів КНР, США та ЄС для країн – об’єктів впливу дозволяє виявити як переваги, так і ризики реалізації таких стратегій. У випадку Китаю ключовою перевагою є швидкість і масштаб інфраструктурних інвестицій, які дозволяють державам Азії та Африки модернізувати транспортну та енергетичну інфраструктуру, розвивати виробничі потужності та залучати нові технології. Китайські ініціативи забезпечують масштабне фінансування, що дозволяє швидко реалізовувати інфраструктурні проекти [13]. Наприклад, у країнах Африки Китай фінансував будівництво залізничних ліній (як-от Ефіопія–Джибуті), великих гідроелектростанцій, автодорожніх мереж, портів та промислових зон, що створило умови для розвитку торгівлі та підвищення інвестиційної привабливості.

Однак, як свідчать дослідження, такі проекти часто супроводжуються високим рівнем боргового навантаження для країн-реципієнтів. У багатьох випадках фінансування здійснюється у вигляді кредитів від китайських банків, що призводить до накопичення зовнішньої заборгованості. Це підвищує ризики фінансової залежності від КНР, оскільки країни-партнери можуть втрачати контроль над стратегічно важливими об’єктами інфраструктури у випадку неспроможності обслуговувати борги. Крім того, модель співпраці Китаю орієнтується переважно на економічні інтереси та не завжди враховує політичну стабільність, екологічні стандарти та соціальну справедливість у країнах-реципієнтах [14]. Це створює додаткові виклики для урядів цих держав у забезпеченні сталого розвитку та управління соціальною нерівністю, що зростає.

Додатково експерти відзначають, що впровадження китайських проектів часто здійснюється із залученням власної робочої сили та компаній з КНР, що обмежує можливості створення робочих місць для місцевого населення та передачі технологій. Це знижує потенційний соціально-економічний ефект співпраці для країн-партнерів. Таким чином, хоча китайські інвестиції сприяють швидкій модернізації інфраструктури та зростанню ВВП, вони водночас можуть

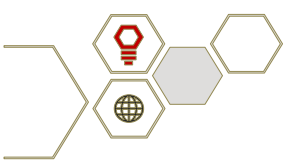

створювати умови для фінансової та політичної залежності, знижуючи ефективність реалізації стратегічних цілей національного розвитку в країнах Азії та Африки.

Щодо Сполучених Штатів Америки ключовою перевагою є багатофакторний підхід до формування стратегій впливу, який включає не лише економічні, а й політичні, військові та культурні інструменти. США активно використовують механізми дипломатії, програм розвитку та військової співпраці (зокрема, через Африканське командування Збройних сил США – AFRICOM), що дозволяє зміцнювати позиції Вашингтона в країнах Азії та Африки. Однією з ключових переваг американських стратегій є акцент на демократію, права людини, верховенство права, що забезпечує певний рівень легітимності та підтримки серед частини політичних еліт і громадянських суспільств цих регіонів.

Зокрема, такі ініціативи, як План надзвичайної допомоги при СНІДі (PEPFAR), дозволили значно покращити доступ до медичних послуг, знизити рівень смертності та підвищити якість життя в країнах Африки, що створює позитивний імідж США. Однак важливим чинником ефективності впливу США є значна політична умовність надання допомоги, що нерідко супроводжується вимогами щодо політичних реформ, прозорості та дотримання прав людини. Це, з одного боку, стимулює розвиток демократичних інститутів, а з іншого – може сприйматися як втручання у внутрішні справи країн-реципієнтів, викликаючи опір національних урядів.

Водночас американські інвестиції здебільшого зосереджені на підтримці приватного сектору, розвитку людського капіталу та цифрової інфраструктури, що дозволяє створювати більш інноваційну та стійку економіку в країнах-партнерах. Однак такі проєкти часто мають більш тривалий цикл реалізації та орієнтуються на середньо- та довгострокову перспективу, що обмежує можливості швидкого отримання видимих результатів порівняно з інфраструктурними ініціативами КНР [15]. Крім того, в деяких випадках

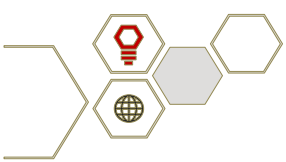
американські проєкти стикаються з проблемами реалізації через недостатнє фінансування або зміну зовнішньополітичного курсу Вашингтона під час зміни адміністрації.

Таким чином, стратегія США в регіонах Азії та Африки характеризується більш комплексним і довгостроковим підходом, що забезпечує потенціал для сталого розвитку демократичних інститутів та економічного зростання. Однак водночас вона стикається з викликами, пов'язаними з політичною умовністю допомоги, повільністю реалізації та конкуренцією з іншими акторами, передусім Китаєм.

Стратегія Європейського Союзу щодо впливу на країни Азії та Африки базується на принципах багатосторонності, співпраці та сталого розвитку. Основною перевагою є акцент на просуванні європейських цінностей, як-от демократія, права людини, верховенство права, а також забезпечення соціальної та екологічної відповідальності в проєктах розвитку. ЄС активно використовує інструменти фінансової допомоги, торговельного співробітництва, програм технічної підтримки та гуманітарної допомоги. Зокрема, ініціатива «Global Gateway» передбачає мобілізацію значних ресурсів для інвестування в критичну інфраструктуру, цифровізацію, «зелену» енергетику і розвиток людського капіталу в країнах-партнерах.

Однією з переваг підходів ЄС є орієнтація на довгострокову співпрацю з урахуванням місцевих потреб і пріоритетів. Такі програми ЄС, як Європейський інструмент сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва (Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument – Global Europe), фінансують проєкти у сферах освіти, охорони здоров'я, розвитку малого та середнього бізнесу, цифрової трансформації та екологічної безпеки. Це дозволяє формувати комплексні моделі сталого розвитку та зміцнювати інституційну спроможність держав-партнерів.

Проте ефективність стратегій ЄС часто обмежується бюрократичними процедурами, тривалими термінами ухвалення рішень та реалізації проєктів, а

також складністю координації дій між державами-членами та європейськими інституціями. Крім того, ЄС зіштовхується з конкуренцією як з боку КНР, яка пропонує швидкі та масштабні інфраструктурні інвестиції, так і з боку США, що реалізують гнучкіші та більш політично заряджені програми співпраці. Додатковим викликом є обмеженість ресурсів ЄС у порівнянні з фінансовими можливостями США чи КНР, що впливає на масштаби проєктів та швидкість їх реалізації.

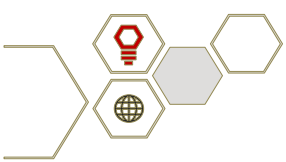
Водночас Європейський Союз має важливу перевагу у вигляді сприйняття його як надійного партнера, який не нав'язує політичну залежність і пропонує збалансований підхід до розвитку. Це підсилює довіру до ЄС у багатьох країнах Азії та Африки та забезпечує позитивний імідж. Однак не можна ігнорувати ризики, пов'язані з нерівномірним розподілом вигід від співпраці, можливим посиленням економічної залежності країн-партнерів від європейського ринку і недостатнім урахуванням геополітичних реалій регіону.

Таким чином, порівняльний аналіз стратегій КНР, США та Європейського Союзу демонструє їх різноспрямованість і різний ступінь впливу на політичну стабільність, економічний розвиток і безпеку країн Азії та Африки. Для більшої наочності доцільно визначити ключові виклики та ризики, з якими стикаються ці країни в контексті геополітичної конкуренції, у вигляді таблиці 2, де систематизовано основні аспекти впливу глобальних акторів на зазначені регіони.

Таблиця 2

Ключові виклики та ризики для політичної стабільності, економічного розвитку та безпеки країн Азії та Африки в контексті геополітичної конкуренції

Категорія	КНР	США	Європейський Союз
Політична стабільність	Зростання залежності від китайських кредитів, ризик втрати політичного суверенітету	Підтримка демократичних реформ може спричинити конфлікти між урядом і опозицією	Умови щодо прав людини та демократії можуть призвести до напруженості з авторитарними режимами
Економічний розвиток	Швидкі інвестиції в інфраструктуру, але	Сприяння приватному сектору, але	Підтримка «зеленої» економіки та

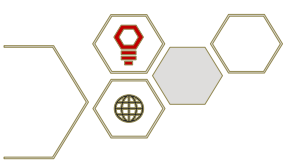

	ризик боргової залежності	нерівномірний розподіл вигід, ризик прив'язки до ринків США	інклюзивного розвитку, але тривала бюрократія
Безпека	Посилення військової співпраці, ризик мілітаризації, конкуренція за ресурси	Військова присутність та навчання армій, що іноді дестабілізує ситуацію	Охорона прав людини та посилення ролі міжнародного права, але обмежена військова участь

Джерело: власна розробка авторів

Аналіз ключових викликів і ризиків для країн Азії та Африки в контексті геополітичної конкуренції між КНР, США та ЄС демонструє, що кожен із глобальних акторів створює як можливості, так і загрози для цих регіонів. Китай забезпечує швидкі економічні вигоди, але посилює боргову залежність і потенційно підриває політичну стабільність. США підтримують демократичні процеси та економічну активність, однак часто фокусуються на власних інтересах, що призводить до нерівномірного розвитку. Європейський Союз пропонує найбільш збалансовану модель співпраці, проте її ефективність часто знижують бюрократичні процедури та недостатня військова присутність. У результаті країни Азії та Африки змушені балансувати між цими глобальними акторами, що створює як нові можливості, так і складні ризики для їх довгострокового розвитку.

Висновки. У результаті проведеного дослідження було встановлено, що сучасний стан геополітичних стратегій КНР, США та Європейського Союзу в Азії та Африці характеризується високим рівнем конкуренції та різноспрямованістю підходів до впливу на країни цих регіонів. Китай, орієнтуючись на масштабні інфраструктурні проекти та економічну взаємодію в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях», прагне швидко зміцнити свою присутність, забезпечуючи державам-реципієнтам доступ до інвестицій і технологій, але одночасно створюючи боргову залежність. США, на відміну від КНР, роблять акцент на розвитку демократичних інституцій, підтримці приватного сектору та безпекових ініціативах, що сприяють економічному

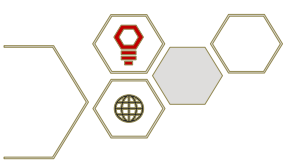

зростанню, але водночас можуть викликати напруження через просування цінностей, які не завжди відповідають місцевим реаліям. Європейський Союз демонструє збалансовану стратегію, поєднуючи інструменти економічного розвитку, екологічної трансформації та захисту прав людини, однак його вплив часто обмежується складними бюрократичними процедурами та меншою військовою присутністю в регіонах.

Виявлено, що основними інструментами реалізації геополітичного впливу виступають інфраструктурні проєкти, кредити та гранти, військове співробітництво, програми розвитку демократії, освітні та культурні ініціативи, які кожен з акторів використовує відповідно до своїх стратегічних пріоритетів. Порівняльний аналіз ефективності та наслідків цих підходів засвідчив, що, хоча всі стратегії створюють значний вплив на розвиток країн-об'єктів, вони мають як переваги, так і ризики. Зокрема, КНР забезпечує швидке економічне зростання та модернізацію, але створює ризики боргової залежності та політичного впливу; США сприяють розбудові інститутів демократії та економічній активності, однак нерідко зосереджуються на власних інтересах; ЄС підтримує сталий розвиток та права людини, проте його вплив послаблюється бюрократичними бар'єрами і менш активною безпековою політикою.

Ключовими викликами та ризиками для країн Азії та Африки в умовах геополітичної конкуренції є загроза політичної нестабільності, нерівномірний економічний розвиток, збільшення боргового навантаження, посилення мілітаризації та суперечливий вплив зовнішніх цінностей на місцеві політичні та соціокультурні системи. Це потребує від країн-реципієнтів більш гнучкої та збалансованої політики у взаємодії з глобальними акторами для мінімізації ризиків і використання переваг.

Перспективи подальших досліджень полягають у більш глибокому вивченні регіональних особливостей впливу глобальних акторів на окремі країни Азії та Африки з урахуванням соціально-економічних, культурних та політичних факторів. Також доцільно розширити аналіз порівняння ефективності стратегій

за допомогою кількісних методів оцінювання впливу іноземної допомоги, інвестицій та військової присутності на сталий розвиток і безпеку держав регіону. Подальші дослідження може бути спрямовано на аналіз взаємодії локальних еліт із глобальними акторами, впливу пандемії COVID-19 на геополітичну динаміку, а також на розроблення сценаріїв майбутнього розвитку співпраці та конкуренції в регіональному контексті.

Список використаних джерел

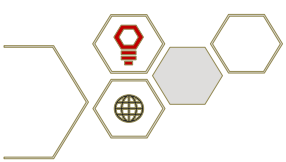
1. Парфіненко А.Ю. Центральна Азія як геостратегічний регіон у сучасному геополітичному протистоянні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2022. Вип. 15. С. 24–36. DOI: 10.26565/2310-9513-2022-15-03.

2. Tolipov F. New Strategy, Old Game: The Realignment Geopolitics of Central Asia. *The Central Asia-Caucasus Analyst*. 2020. 26 March. URL: <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13610-new-strategy-old-game-the-realigning-geopolitics-of-central-asia.html> (дата звернення: 25.03.2025).

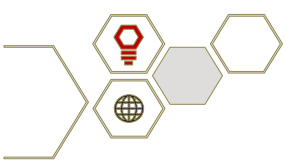
3. Чернишова Л.О. суперництво США та Китаю: наслідки для асоціації держав південно-східної Азії. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-77>.

4. Дужа І.А. Еволюція політики США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні: монографія. Біла Церква: ДНВЗ. «БНАУ», 2018. 198 с. URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/3842/1/Evoliutsiia_polityk.pdf (дата звернення: 25.03.2025).

5. Мамчур О., Ванда І. Місце Південної Азії у світовому господарстві: суспільно-географічні, геоекономічні, геополітичні аспекти. *Часопис соціально-економічної географії*. 2022. Вип. 32. С. 110-119. DOI: <https://doi.org/10.26565/2076-1333-2022-32-12>

6. Acharya M. R., Mostofa S. M., Ware, H., Halder R. The Belt Road Initiative and the Future of Globalisation. Perspectives from South Asia. *Peace and Security Review*, 2018. Vol. 8(18). P. 1-11. URL: <https://www.bipss.org.bd/pdf/Review%207-1-19.pdf> (дата звернення: 25.03.2025).
7. Отон А.Л. Геополітичне суперництво: торговельна війна між США та Китаєм та її дипломатичні наслідки. *Modern diplomacy*. 02.12.2024. URL: <https://moderndiplomacy.eu/2024/12/02/geopolitical-rivalries-the-u-s-china-trade-war-and-its-diplomatic-implications/> (дата звернення: 25.03.2025).
8. Conteh-Morgan E. the United States and China: strategic rivalry in Africa. *Insight Turkey*. 2018. Vol. 20(1). P. 39–52. URL: <http://www.jstor.org/stable/26301066> (дата звернення: 25.03.2025).
9. Valamontes A., Karantonis J. The Evolving Geopolitical Struggle: The U.S.-China Rivalry and Its Global Implications. *Geopolitical Report*. 2024. Vol 1(22). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13943162>
10. Graceffo A. US-China Tensions: A Modern «Great Game». 04.09.2024. *Geopolitical Monitor*. URL: <https://www.geopoliticalmonitor.com/us-china-tensions-a-modern-great-game/> (дата звернення: 25.03.2025).
11. Janovská M. Rivals Beyond Earth: China, the US, and the EU in the New Space Era. China Observers EU. URL: <https://chinaobservers.eu/rivals-beyond-earth-china-the-us-and-the-eu-in-the-new-space-era/> (дата звернення: 25.03.2025).
12. Growing US-China rivalry in Africa, Latin America and Southeast Asia: Implications for the EU. Mercator Institute for China Studies. Report. 24.03.2022. URL: <https://merics.org/en/report/growing-us-china-rivalry-africa-latin-america-and-southeast-asia-implications-eu> (дата звернення: 25.03.2025).
13. The US versus China – the battle for global influence. *Eifo*. 01.05.2025. URL: <https://www.eifo.dk/media/c55ellaz/us-vs-china-the-battle-for-global-influence.pdf> (дата звернення: 25.03.2025).

14. Zhao M. Geopolitical Impacts of China's Belt and Road Initiative: Opportunities and Risks Across Asia, Africa, and Europe. *Advances in Economics Management and Political Sciences*. 2025. Vol. 164(1). P. 118-127. DOI: <https://doi.org/10.54254/2754-1169/2025.20735>

15. Bharti M.S., Kumari S. China's Belt and Road Initiative in Southeast Asia and its implications for ASEAN-China strategic partnership. *ARPE*. 2024. Vol. 3(22). DOI: <https://doi.org/10.1007/s44216-024-00042-4>